

FILM OM SS INTE KRÄNKANDE MEN SKRÄMMANDE FÖR BARN

Vid sitt första möte för året tog Granskningsnämnden upp fem SVT-ärenden varav tre fälldes och två friades. Världens historia – Nazisternas bekännelser prövades på genomslagskraften både när det gäller uppenbart kränkande innehåll och innehåll som kan vara skrämmande för barn med sändningstid före klockan 21. Programmet bedömdes inte vara kränkande men fälldes på grund av sändningstiden 18.30. Ett inslag i Rapport om militära spänningar i Taiwan fälldes för en felaktig uppgift och för att en rättelse gjordes för sent. Sändningar i SVT Text fälldes för en felaktig sakuppgift om antalet döda i Jemenkriget. Två Rapportinslag friades, ett om flyktingsituationen på gränsen mellan Polen och Belarus och ett inslag om att Israel begränsar fisket från Gaza.

SKRÄMMANDE PROGRAM OM SS HISTORIA FÄLLDES PÅ GRUND AV SÄNDNINGSTID

FÄLLT: *Världens historia: Nazisternas bekännelser*, SVT2, 2021-10-11, kl. 18.30, program om SS-medlemmar och nazistvåldet; fråga om mediets genomslagskraft. Dnr. 21/03927.

Programmet handlade om SS historia, som beskrevs från 1920-talet fram till andra världskrigets slut 1945. SS beskrevs som en fanatisk mördarstyrka vars medlemmar hjärntvättats till radikaliserings, i vissa fall redan från det att de var barn. Filmen bestod av arkivmaterial som inte tidigare visats och av intervjuer som gjorts för filmen med personer som tjänstgjort inom SS som fortfarande levde. Genom filmen guidades publiken av en berättarröst som förklarade det historiska sammanhanget, händelseförloppet, Hitlers och nazisternas terror, brott mot mänskligheten och dess konsekvenser.

En anmälare ansåg bland annat att programmet sändes alltför tidigt på kvällen och vände sig emot att det visades arkivmaterial som anmälaren uppfattade som grovt antisemitiskt samt att det förekom otäckta bilder på människor som sköts ihjäl och begravdes i sand.

I sitt yttrande framhöll SVT bland annat att filmen byggde på en två år lång granskning och innehöll intervjuer med tidigare SS-män som fortfarande levde om deras roll och arkivmaterial som inte visats tidigare. Syftet med filmen var att visa och beskriva hur politisk och ideologisk radikaliserings kunnat ske och vilka mekanismer som legat bakom. Redaktionen bedömning var att detta historiska material var viktigt att visa även om det var upprörande. SVT hade bearbetat originalversionen genom klippning och suddning av skrämmande bilder för att filmen skulle kunna sändas kl. 18.30. Filmens innehåll förklarades genomgående i speaker och sattes i ett sammanhang med en tydligt avståndstagande hållning gentemot nazismen och de handlingar som de intervjuade hade begått.

Granskningsnämnden konstaterar att programmet var en informativ historisk skildring av nazistvåldets illdåd där bland annat före detta SS-medlemmar intervjuades och en antisemitisk propagandafilm visades. I programmet problematiserade speakerrösten de yttranden som gjordes av de före detta SS-medlemmarna och den antisemitiska propagandafilmen presenterades som en rasistisk sådan. Enligt nämndens mening var programmets utformning inte uppenbart kränkande. Det aktuella programmet sändes dock med start kl. 18.30 då varsamhet ska iaktas i fråga om våldsskildringar. Programmet innehöll autentiska bilder och sekvenser från bland annat koncentrationsläger och avrättningar. Nämnden konstaterar att programmet innehöll flera scener med våld och effekter av våld som var av en sådan karaktär att de kunde verka skrämmande för barn. Vid flera sekvenser som kunde uppfattas som särskilt stötande eller skrämmande förekom så kallade svartrutor och blurrade bilder. Det

förekom emellertid även beskrivningar av den svenska speakerrösten av bland annat avrättningsmetoder som tillsammans med bilder gav ett relativt stort utrymme för barn att ändå uppfatta olika skeenden. Den valda tidpunkten för sändningen av programmet strider därför mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

RÄTTELSE FÖRST SEX VECKOR EFTER FELAKTIG SAKUPPGIFT FÄLLDE INSLAG

FÄLLT: Rapport, SVT1, 2021-10-08, kl. 19.30, inslag om militära spänningar i Taiwan; fråga om saklighet och beriktigande. Dnr. 21/038771.

I ett telegraminslag sades inledningsvis att anonyma källor uppgett till en amerikansk tidning att en amerikansk militär specialstyrka hade tränat taiwanesiska styrkor. Sedan sades följande: *Uppgifterna kommer samtidigt som de militära spänningarna mellan Kina och Taiwan beskrivs som de värsta på flera decennier. Och det är också spänt mellan Kina och USA efter att kinesiska militärflygplan flugit genom taiwanesiskt luftrum. Vita huset har varken bekräftat eller dementerat uppgifterna om specialstyrkan.* Inslaget avslutades med bilder från en presskonferens där en talesman för Kinas utrikesdepartement uttalade sig.

Inslaget anmäldes av en person som menade att kinesiska militärflygplan inte flugit genom taiwanesiskt luftrum utan landets Air Defence Identification Zone (ADIZ) vilket är ett större område som inte regleras på samma sätt.

SVT skrev i yttrandet bland annat att anmälaren hade rätt i att det handlade om att kinesiskt stridsflyg flugit genom Taiwans ADIZ. SVT tog denna uppgift från nyhetsbyrån TT:s nyhetsartikel där olyckligtvis ordet "luftrum" används i inledningen även om det senare i texten förtydligades att ADIZ är ett större område än luftrummet.

Anmälan uppmärksammades av olika orsaker först i samband med att begäran om yttrande inkom i mitten av november och då gjordes skyndsamt en rättelse: *I Rapport den 8 oktober sades felaktigt att kinesiska militärflygplan flugit genom taiwanesiskt luftrum. Korrekt är att kinesiska militärflygplan flugit genom det som Taiwan kallar sin identifieringszon för flygplan runt landet.*

Med tanke på att detta saklighetsfel rättades och att detaljen inte var av betydelsebärande karaktär för inslaget som helhet så ansåg SVT att inslaget inte stred mot kravet på saklighet.

Granskningsnämnden bedömde dock att sakuppgiften var felaktig och enligt nämndens mening gjordes beriktigandet alltför sent för att kunna tillmätas avgörande betydelse. Inslaget stred därför mot kravet på saklighet.

SVT TEXT FÄLLDES FÖR FELAKTIG UPPGIFT

FÄLLT: SVT Text, sid. 130–132, 2021-10-19, sändningar om döda barn i Jemen; fråga om saklighet. Dnr. 21/04070.

Texten sändes den 19 oktober i fjol och löd i sin helhet:

"Minst 10 000 barn har dödats eller skadats i det krigsplågade Jemen rapporterar FN:s barnfond Unicef. 3 455 barn har dödats medan mer än 6 600 har skadats, enligt en beräkning av alla bekräftade fall. En skamlig milstolpe säger Unicefs talesperson [...] som menar att Jemen är den värsta platsen i världen för barn. Det verkliga antalet är troligen högre då många dödade eller skadade barn ej registreras.

Cirka elva miljoner barn i Jemen behöver humanitärt bistånd. Cirka 30 000 människor beräknas ha fått sätta livet till i Jemenkriget.”

En anmälare anförde att uppgiften i den sista meningen var felaktig. Antalet människor som beräknats ha dött i Jemenkriget är långt högre enligt anmälaren.

I samband med arbetet med SVT:s yttrande kunde det konstateras att anmälaren hade rätt. Den rätta siffran i artikeln skulle vara cirka 130 000 människor. Uppgiften kom från en TT-artikel som i sin tur baserade sig på beräkningar av den oberoende organisationen ACLED (Armed Conflict Location and Event Data). En etta hade av misstag fallit bort i SVT Texts sändning. Redaktionen övervägde att publicera en rättelse, men eftersom det när yttrandet skrevs hade förflutit nära två månader ansåg den inte att det skulle bli meningsfullt för publiken med en rättelse.

I sitt beslut konstaterade Granskningsnämnden att uppgiften i sändningarna blev missvisande och att de därför stred mot kravet på saktlighet.

INTE OSAKLIGT ATT MINSKAD FISKEZON VAR I STRID MED OSLOAVTALET

FRIAT: Rapport, SVT1, 2021-08-01, kl. 19.30, inslag om att Israel begränsar fisket från Gaza; fråga om opartiskhet och saktlighet. Dnr 21/03165.

I inslaget påannons sa programledaren: ”Nu ska vi till Gaza där den viktiga fiskeindustrin är både försörjning och mat på bordet. Men nu får fiskarna inte fiska mer än sex sjömil ut på sitt eget vatten då Israel bland annat minskat Gazas fiskezon i strid mot Osloavtalet. Detta efter att det skickats brandballonger från Gaza mot Israel.”

Därefter visades ett reportage med fiskare från Gaza. Reportern sa bland annat att Hamas och Islamiska jihad hade skickat brandballonger mot Israel som hade svarat med att minska Gazas fiskezon från tolv sjömil till sex. En fiskare sa att begränsningarna påverkade deras ekonomi hårt och reportern sa därefter följande: ”Besättningen ombord känner inte till så mycket om Norden. Men de vet mycket väl vad Osloavtalet från 1993 säger. Att de ska ha rätt att fiska tjugo sjömil ut.” Sedan intervjuades två fiskare som bland annat sa att de ansåg att Israels beslut var orättvist och att de fick hälften så mycket fisk nu än vad de brukade få upp.

Inslaget anmäldes av sex personer som menade att Osloavtalet inte är giltigt och därför irrelevant att hänvisa till, och att inslaget därmed stred mot kravet på saktlighet. Tre av anmälarna menade också att SVT brutit mot kravet på opartiskhet genom att ta ställning för Gazas fiskare och medvetet utelämnat bakgrund till Israels agerande.

SVT skrev i sitt yttrande bland annat att Osloavtalet skrevs under år 1993 och skapade den palestinska myndigheten (PA). Avtalet var en överenskommelse mellan PLO och Israel, och definierade Israels relation till palestinierna. Hamas, som styr i Gaza nu, var inte en part när det under-tecknades, men både Israel och den palestinska myndigheten tillämpar fortfarande avtalet. Uppdelningen av palestinska områden i a-, b- och c-områden bygger, till exempel, helt på Osloavtalet. När Israel planerade att bara vaccinera israeliska medborgare i början av år 2021 hänvisade man till hur ansvarsfördelningen är definierad i Osloavtalet. Även andra myndigheter och internationella samfund, som exempelvis FN, använder fortfarande Osloavtalet som referens och ser det som legitimt även i Gaza. FN:s råd för mänskliga rättigheter skrev till exempel år 2020 i en rapport om fisket och jordbruket

att Osloavtalet gav palestinier rätten att fiska tjugo sjömil från kusten men att det i realiteten hade begränsats till tre till sex sjömil de senaste tio åren.

Det aktuella inslaget gjordes med anledning av nyheten att Israel hade begränsat Gazas fiskevatten, vilket var en reaktion på att det skickats brandballonger från Gaza mot Israel. Syftet med inslaget var att visa hur civila påverkas i ett konflikt-område. I inslaget hänvisades till Osloavtalet för att sätta händelserna och de aktuella fiskarnas förändrade villkor i ett större perspektiv.

Granskningsnämnden konstaterar i sin bedömning att utgångspunkten för inslaget var att skildra hur fiskerier i Gaza påverkades av den aktuella konflikten. Mot bakgrund av vad SVT anfört i sitt yttrande om att Osloavtalet alltjämt tillämpas och används som referens av bland annat FN anser nämnden att det inte strider mot kravet på saklighet att i det aktuella sammanhanget rapportera om att den minskade fiske-zonen var i strid med avtalet. Att skildra palestinska fiskares situation utan att någon företrädare för den israeliska sidan kom till tals innebär enligt nämndens mening ingen överträdelse av kravet på opartiskhet.

RAPPORT KUNDE VISA GRUND FÖR PÅSTÅENDE OM ATT FLYKTINGAR SAKNADE MAT FRIAT: Rapport, SVT1, 2021-09-14, inslag om flyktingsituationen på gränsen mellan Polen och Belarus; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 21/03707.

Inslaget handlade om flyktingsituationen vid gränsen mellan Polen och Belarus och påannonserades bland annat: "Polen anklagar Belarus för att ha slussat fram flyktingar och migranter till gränsen. Och de sitter nu strandade i skogen utan varken tillgång till mat, vatten eller tak över huvudet." Vidare intervjuades bland annat en människorättsaktivist som arbetade med att försöka hjälpa flyktingarna som sade: "De trycks tillbaka av båda sidor, både av Polen och Belarus." Samt att: "De skjuter till och med runt fötterna på dem när de vill hindra dem från att gå över gränsen till Polen." I inslaget intervjuades även Polens vice utrikesminister om situationen. På frågan om varför Polen inte kunde förse migranterna med mat och mediciner svarade han (enligt svensk textning): "Polen är alltid redo att ge humanitär hjälp, men inte på bekostnad av vår säkerhet. Vi måste skydda vår gräns. Det är också vår plikt som EU-medlem."

En anmälare ansåg i huvudsak att Rapport spred obekräftade uppgifter från en intervjuad aktivist att polska och vitryska gränspolisier skjuter skarpt framför fötterna på flyktingarna och att detta saknade grund. Vidare att det hävdades att flyktingarna vid gränsen saknade mat, vatten och tak över huvudet. Anmälaren ansåg att polska gränspolisier försedde flyktingarna med mat samt att bilder visade att de hade tält att bo i. Anmälaren ansåg också att det inte framkom att flyktingarna befann sig på vitrysk mark vilket gav sken av att Polen inte ville hjälpa dem, medan det borde framkommit att Polen hade skickat humanitär hjälp men att denna inte har blivit insläppt i Vitryssland.

SVT skrev i sitt yttrande att uppgifterna om att gränspolisier skjutit skarpt gjordes av en externt medverkande för vilken kraven på saklighet och opartiskhet är lägre ställda. Att gränspolisier har använt våld för att avvisa flyktingar vid gränsen har dock rapporterats av människorättsorganisationen Human Rights Watch, Amnesty och journalistgruppen Lighthouse. Uppgiften om bristen på mat och vatten vid gränsen hämtades från vittnesmål från migranterna, från människorättsaktivister och rapporter som beskriver det humanitära läget vid gränsen. Human Rights Watch har i en längre rapport som beskriver situationen vid gränsen bland annat rapporterat om bristen på mat, vatten och tak över huvudet samt att gränspersonal medvetet låtit bli att ge mat och vatten till migranterna. Som framgick av inslaget

trycktes flyktingarna tillbaka in mot Belarus, ”som i sin tur hindrar dem från att återvända”. SVT kan inte finna att inslaget gav sken av att Polen inte vill hjälpa flyktingarna. Polens vice utrikesminister fick i inslaget också svara på hur landet ser på flyktingarnas situation vid gränsen.

Granskningsnämnden konstaterar i sitt beslut att människorättsaktivisten som intervjuades i inslaget var en så kallat tillfälligt medverkande för vilken kraven på opartiskhet och saklighet kan ställas lägre än för företrädare för programföretaget. Aktivistens uttalande om att flyktingarna blivit beskjutna vid gränsen medför därför inte att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

SVT har genom en handling i ärendet visat stöd för nyhetsuppläsarens uttalande om att flyktingarna varken hade tillgång till mat, vatten eller tak över huvudet. Inslaget strider därför inte mot kraven på opartiskhet och saklighet i denna del.

Anmälaren har invänt mot att det inte framkom i inslaget att flyktingarna befann sig på den belarusiska sidan och att Polen skickat humanitär hjälp till flyktingarna men inte blivit insläppt i Belarus. Enligt nämndens mening framgick det av inslaget att flyktingarna trycktes tillbaka över gränsen av båda länderna. Den polska ministern uttryckte även att landet inte kunde ge humanitär hjälp på bekostnad av sin säkerhet och måste skydda sin gräns. Inslaget strider därför inte heller mot kraven på opartiskhet och saklighet i dessa delar.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!